

استاد ESTAD

ESKİ TÜRK EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

[Journal Of Old Turkish Literature Researches]

E-ISSN: 2651-3013

Cilt: 5 Sayı: 2 Ağustos 2022

ss. 535-575

Makalenin Geliş

Tarihi

27/07/2022

Makalenin

Kabul Tarihi

29/08/2022

Yayın Tarihi

30/08/2022

SALÂHÎ (Ö. 1197/1782)'NİN BİLİNMEYEN BİR ESERİ: TERCEME-İ LİSÂNÜ'L-ÂŞİKÎN

Nusret GEDİK¹

ÖZET

Hayatı hakkında kaynaklarda çok fazla bir bilginin bulunmadığı Salâhaddîn-i Uşşakî (ö. 1197/1782) XVIII. yüzyılında âlim, şair, şarih ve mutasavvıflarındandır. Biri *Türkçe Divân*, diğeri ise Arapça, Farsça ve Türkçe na'atlarını bir araya getirdiği *Divân-ı Nu'ût'u* olmak üzere iki Divân sahibi olan şair şiirlerinde Salâhî mahlasını kullanmıştır. Şairliğinin yanı sıra Türk kültür tarihinin önemli şarih ve mütercimlerinden olan Salâhî, başta edebiyat ve tasavvuf olmak üzere çeşitli sahalarda manzum veya mensur telif veyahut tercüme kırktan fazla eserin de sahibidir. Bugüne kadar eserleri arasında adı zikredilmeyen *Terceme-i Lisânü'l-Âşikîn* adlı eseri ise bu makalenin ana konusudur. 362 beyitlik eser, H. 1176/M.1762-63 yılında mesnevi nazım şekli ile kaleme alınmıştır. Tercüme edilen eserin aslı ise Muhibbî (ö. ?) mahlaslı bir şaire ait olup Farsçadır. Farsçasının da tarafımızdan tespit edildiği *Lisânü'l-Âşikîn*, Salâhî tarafından eserin içinden seçme beyitler dâhilinde Türkçeye tercüme edilmiştir. Tespit edilen yazma nüshada Farsça aslının Muhibbî mahlasıyla şiirler kaleme alan Kanuni Sultan Süleyman'a atfedildiği eserin Muhibbî mahlaslı şairlerden hangisine ait olabileceği makalede üzerinde durulan ilk konudur. Salâhî'nin tercümesinin muhtevası çalışmanın bir diğer bölümünü oluşturmuş olup eserin günümüz harflerine aktarımı çalışmanın ana eksenini oluşturmuştur. Salâhî ve eserleri ekseninde bugüne kadar ismi zikredilmeyen *Lisânü'l-Âşikîn Tercümesi*'nin metninin ortaya çıkmasıyla şairin edebî şahsiyetine bir katkı daha yapılmış olup Türk tercüme edebiyatının kayıp bir eseri de gün yüzüne çıkmış olacaktır.

¹ Dr. Öğr. Üyesi., Marmara Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eski Türk Edebiyatı ABD., nusretgedik@hotmail.com ORCID ID: 0000-0002-5105-7854

Anahtar Kelimeler: Salahâddin-i Uşşâki, Salâhî, Tercüme, Mesnevi, Tasavvuf.

AN UNKNOWN WORK OF SALAHÎ (D. 1197/1782): TERCEME-İ LİSANÜ'L-‘AŞİKİN

ABSTRACT

Salahaddin-i Uşşaki (d. 1197/1782) is one of the scholars, poets, commentators and mystics of the 18th century. The poet who owns two Divans, one of which is a Turkish Divan, and the other is his *Divan-ı Nu‘ut*, in which he brought together Arabic, Persian and Turkish na‘ts, used the pseudonym Salahi in his poems. In addition to his poetry, Salahi, who is one of the important commentators and translators of Turkish cultural history, is the owner of more than forty translation and original works in verse or prose form in various fields, especially literature and mysticism. His work *Terceme-i Lisanü'l-‘Aşikin*, whose name has not been mentioned among his works until today, is the main subject of this article. The work, consisting of 362 couplets, was written in masnavi verse in H. 1176/M.1762-63. The original of the translated work belongs to a poet with the pseudonym Muhibbi (d. ?) and is in Persian. *Lisanü'l-‘Aşikin*, whose Persian was also determined by us, was translated into Turkish by Salahi within the selected couplets from the work. The first subject of the article is which of the poets with the pseudonym Muhibbî the work belongs to, that is attributed to Suleiman the Magnificent, who wrote poems under the pseudonym Muhibbî in the identified manuscript. The content of Salahi's translation has formed another part of the study, and the writing the work in today's alphabet has been the main axis of the study. With the emergence of the text of the *Lisanü'l-‘Aşikin* translation, whose name has not been mentioned in the axis of Salahi and his works, another contribution will be made to the literary personality of the poet and a lost work of Turkish translation literature will come to light.

Keywords: Salahaddin-i Uşşaki, Salahi, Translators, Masnavi, Islamic mysticism.

GİRİŞ

Salâhaddîn-i Uşşâkî'nin Kısa Hayat Hikâyesi

Sadece devrinin değil Türk edebiyatının en velud şair, edip ve mütercimlerinden birisi olan Salâhiddîn-i Uşşâkî, XVIII. yy.'da yaşamış bir şahsiyettir. Asıl adı Abdullah, mahlası ise Salâhî olan bu zat, 1117/1705 yılında Manastır vilayetine bağlı olan Kesriye/Gölükesr kasabasında dünyaya gelmiştir (Pehlivan, 2020). Kimi kaynaklarda Salâhî hakkında Balıkesirli

olduğu bilgisi yer alsa da bu malumat hatalıdır (Akkuş, 1998, 11-15). Doğum tarihi konusunda ise farklı bilgiler bulunsa da Salâhî üzerine çalışma yapan Mehmet Akkuş, Sadullah Enveri'nin eserine dayanarak Salâhaddîn-i Uşşâkî'nin 1117/1705 tarihinde doğduğunu kabul etmektedir (Akkuş, 1998, 16).

Kaynaklarda Salâhî'nin eğitimiyle ilgili pek fazla bilgi bulunmasa da dönemin diğer şair ve edipleri gibi iyi bir eğitim gördüğü söylenebilir. Zira aşağıda kısaca isimleri zikredilecek telif ve tercüme eserleri göz önüne alındığında şairin Arapça ve Farsçayı bu dillerden tercüme yapacak hatta şiir kaleme alabilecek kadar iyi bildiği kesindir. Bu durum onun iyi bir eğitimden geçmiş olduğunu gösterir. Şairin *Türkçe Dîvân*'ında medresede okuduğu kitapları tevriye yoluyla saydığı bir mesnevisi dahi bulunmaktadır (Açar, 2012, 8-9) ki bu manzume de şairin medrese öğrenimini ayrıca doğrular niteliktedir. Sadece sarf ve nahiv eğitimi aldığı da bazı kaynakların ileri sürdüğü bir iddiadır (Hüseyin Vassaf, 2006, 430). Yine de kaynaklar onun hangi medresede kimden ders aldığı gibi tafsilatı havi konularda çoğunlukla sessiz kalmaktadır.

Salâhaddîn-i Uşşâkî, ilk öğrenimini memleketinde almış ardından İstanbul'a gelmiştir. Kâtip olan babasının isteği üzerine bir süre Tahvil Kalemi'nde çalışan şair, ardından Hekimoğlu Ali Paşa'nın hizmetine girmiştir. Salâhî, çeşitli yerlerde valilik, Anadolu Beylerbeyliği ve Sadrazamlık (aralıklarla 1732-1755) gibi önemli görevler yapan Ali Paşa ile birlikte pek çok yerde bulunmuştur. Bu seyahatlerinde tanıştığı şair, edip ve âlimlerin onun şahsiyetinin gelişmesi ve olgunlaşmasında büyük yeri olduğu bir gerçektir (Akkuş, 1998, 26). Bu karşılaşmaların da en önemlisi hiç şüphesiz daha sonra hem şeyhi hem de kayınpederi olacak olan Cemâleddîn-i Uşşâkî (ö. 1164/1751) ile olan tanışmasıdır. Salâhî, Cemâleddîn-i Uşşâkî ile Hekimoğlu Ali Paşa maiyetinde çıktığı bir Edirne seyahatinde tanışmış ve ondan bir hayli etkilenerek intisap etmiş hatta memuriyet hayatını dahi sonlandırmıştır (Hüseyin Vassaf, 2006, 430). Cemâleddîn-i Uşşâkî'nin İstanbul'a taşınmasıyla birlikte onunla birlikte tekrar İstanbul'a dönen Salâhî, şeyhinin kızıyla da evlenmiş ve bu evlilikten Muhyiddîn ve Ziyâeddîn isimli iki de oğlu olmuştur. Salâhî şeyhin vefatı üzerine, 1764 yılında İstanbul Fatih'te bulunan Tahir Ağa Tekkesi postuna oturmuş, buranın bir yangın sebebiyle zarar görmesi üzerine de Eğrikapı'daki tekkeye taşınmıştır. Oldukça velud geçen bir ömrün sonunda 29 Muharrem 1197/4 Ocak 1783 yılında Eğrikapı'daki tekkede vefat etmiştir (Ceyhan, 2009, 17).

Halvetiliğe bağlı Uşşâkiyye koluna Cemâleddîn-i Uşşâkî vesilesiyle bağlı olan Salâhî, başka tarikatlara da intisap etmiş biridir. *Türkçe Dîvân*'ında yer alan

şairleri de bu minvalde incelendiğinde onun Nakşibendilik, Mevlevilik, Celvetilik ve Gülşenilik intisaplarının da olduğu (mesela *Türkçe Dîvân* G. 78) görülmektedir. Ayrıca Hüseyin Vassaf'ın da *Sefîne-i Evliyâ*'sında onun Nakşiliğe intisabının Şeyh Emin Efendi, Mevleviliğe intisabının Nâyî Osman Dede, Celvetiliğe intisabının Bandırmalı Hâşim Efendi, Gülşeniliğe intisabının ise Hasan Sezâyî vasıtasıyla olduğu belirtilir (Hüseyin Vassaf, 2006, s. 432).

Eserleri

Salâhaddîn-i Uşşâkî, yukarıda belirtildiği gibi Türk edebiyatının en velud şahsiyetlerinden biridir. İki *Dîvân* sahibi olan şairin Türkçe, Farsça ve Arapça telif ve tercüme pek çok eseri bulunmaktadır. Şair, eserlerini İbnü'l-Arabî'yi rüyasında görüp ondan feyz aldıktan sonra kaleme almaya başlamıştır (Akkuş, 1998, 168). Şairin eserleri arasında türünün ilk örnekleri de bulunmaktadır. Mesela onun kaleme aldığı *Risâle-i Regâibiyye* Türk edebiyatında regaibiyye türünün ilk örneği olması bakımından oldukça mühimdir. Yine sadece na'tlardan oluşan bir *Dîvân*'a sahip olması onun bu türdeki yerini göstermesi açısından önemlidir.

Salâhî üzerine kıymetli bir çalışma ortaya koyan Mehmet Akkuş onun eserlerini şöyle sıralamaktadır:

Şerh Ettiği Eserler: *Riyâzü'l-Kavâid Hıyâzu'l-Fevâid, Tavâli'u Menâfi'i'l'Ulûm min-Matâli'i Mevâki'i'n-Nücûm, Miiftâhu'l-Vücûdi'l-Ekber fi-Tevcihi'l-Kelâmi's-Şeyhi'l-Ekber, Zeylû'l-Kitâb bi-Ahseni'l-Hitâb, Risâle-i Kudsiye Tercüme ve Şerh, Muhtasaru'l-Menâr Şerhi, Elli Dört Farz Şerhi, Şâfiye Şerhi, Risâle-i Mesele-i 'Acz fi-Ma'fireti'llah Şerhi, Muzhır-i Kavâid-i İ'râb, Tercemetü'l-'Aşk, Şerh-i Rubâ'iyye-i Ebî Sa'îd, 'Âşık 'Ömer'in Gazelinin Şerhi, Niyâzi-i Mısri'nin Gazelinin Şerhi, Mevlânâ'dan Tercümeleri ve Şerhleri, Eşrefoğlu Rûmî'den Kaside Şerhi, Nasûhî'den Gazel Şerhi, İsmâil Hakkı Bursevî'den Gazel Şerhi, Hz. 'Ali'den Şiir Tercümeleri ve Şerhleri, Bazı Farsça Beyitlerin Tercümeleri ve Şerhleri, Diğer Beyit Tercüme ve Şerhleri.*

Tercüme Ettiği Eserler: *Havzu'l-Hayât Tercümesi, Usûl-i Hadîs Şerhi Tercümesi, Risâle-i Gausiye Tercümesi, Risâle-i Vücûd Tercümesi, Tercüme-i 'Arûz-i Tebrîzî, Hz. 'Ali Divanı Tercümesi, Edebi Bilgilere Dair Bir Eserin Tercümesi, Risâle-i Ahadiyye Tercümesi, Kaside-i Bürde Tahmisi ve Tercümesi, Hassân bin Sâbit'in Kasidesinin Tahmisi ve Tercümesi, Kaside-i Münferice Tercümesi.*

Telif Ettiği Eserler: *Gül-i Sad-Berg-i Evrâd Berây-ı Tuhfe-i 'Ubbâd, Mirâtü'l-A'lâm ve Mişkâtü'l-Ahlâm, Mirât-ı Esmâ, Cevâhir-i Tâc-i Hilâfet, Usûl-i Evrâd-ı*

'Uşşâkiyye, Medâr-ı Mebde ve Me'âd, Mecma'-ı Fenn-i Zerâfet, İzhâr-ı Esrâr-ı Nihân ez-Envâr-ı Hatm-ı Hâcegân, Tuhfetü'l-'Uşşâkiyye, Ahzab Suresi 72. Ayet Tefsiri, Rum Suresi 1-5. Ayetlerin Tefsiri, Kamer Suresi 1., 2., 8., 45. Ayetlerin Tefsiri, Mektupları, Risâle-i Regâibiyye, Hilye-i Hasaneyni'l-Ahseneyn, Etvâr-ı Seb'a, Na't Divanı, Türkçe Divanı, Esâmî-i Hulefâ, Mevlid ve Mirâciyye (Akkuş, 1998, 186).

Salâhî'nin yukarıda sayılan eserleri dışında kalan ve tarafımızca tespit edilen *Lisânü'l-Âşikîn Tercümesi* de onun tercüme ettiği eserler arasında yer almaktadır. Bugüne kadar bilinmeyen bu tercüme, aruzun fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün fâ'ilün kalıbıyla kaleme alınmış olup manzumenin muhtevâsından anlaşıldığı kadarıyla Muhibbî (ö.?) adlı bir şaire aittir. 362 beyitten müteşekkil eser mesnevi nazım şekli ile yazılmış olup İstanbul Atatürk Kitaplığı Osman Ergin Yazmaları 0738 numarada muhtevâsı tasavvufi şiir ile risalelerden oluşan bir mecmuanın 90^a-99^a yaprakları arasında bulunmaktadır. Yazmada *Terceme-i Lisânü'l-Âşikîn*'in başlığında -yanlış bir kayıtlı- tercüme edilmiş olan asıl eserin Muhibbî mahlasını kullanan Kanuni Sultan Süleyman'a ait olduğu bilgisi verilmektedir. Lâkin ehline malum olduğu üzere Kanuni Sultan Süleyman'ın bu adla bir eseri yoktur ve edebiyat tarihinde Muhibbî mahlası ile kendisinin meşhur olması dolayısıyla kimi eser ve/veyahut manzumelerin yanlışlıkla ona atfedildiği de bilinmektedir. Bir örnek olarak Muhibbî mahlaslı başka bir şaire ait olan bir bahr-i tavîl yine bu çalışmada yer alan yazma eserde olduğu gibi Kanuni Sultan Süleyman'a ait olarak gösterilmektedir (Kesik, 2015).

Kütüphane taramalarında Salâhî'nin tercüme ettiği *Lisânü'l-Âşikîn*'in sondan eksik bir nüshasına da ulaşılmış olup mezkûr eser Milli Kütüphane (Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi) 30 Gedik 17751 numarada kayıtlı olan bir mecmuanın 129^b-159^b arasında yer almaktadır. Farsça olan ve mesnevi şekliyle kaleme alınan eser eksik hâliyle 892 beyittir. Eserin eksik olduğu mecmuanın fizikî durumundan ve Salâhî'nin tercümesinden anlaşılmaktadır. Nitekim Farsça *Lisânü'l-Âşikîn*'in 159^b'de yer alan 892. beyti,

‘Âşık u tayy-ı beyâbân-ı mecâz

Hâcı vü kaṭ‘-ı reh-i Şâm u Hicâz

Salâhî'nin eserinde hemen aynı şekilde² tercüme edilmiş olup 220. beyte tekabül etmektedir. Bu durum da mütercimim eserinin tamamını tercüme etme

² Tercümede beyit şu şekildedir: ‘Âşık-ı tayy-ı beyâbân-ı mecâz
Hâcı vü kaṭ‘-ı reh-i Şâm u Hicâz (b 220).

yolunu tutmayıp içinden seçkiler yaparak çeviri yoluna gittiğini göstermektedir ki bu duruma dair kanaatlerimizi aşağıda eserin muhtevası bahsinde konuyu açarak açıklamaya çalışacağız. Fakat bu bahse geçmeden önce Türk edebiyatında Muhibbî mahlaslı şair ve edipler üzerinde durarak eserin hangi Muhibbî'ye ait olabileceği meselesini irdelemek yerinde olacaktır.

Lisânü'l-‘Âşıkîn Müellifi Muhibbî

Gerek Salâhî'nin tercüme eserinde gerekse de yine tarafımızdan tespit edilen asıl metin olan Farsça *Lisânü'l-‘Âşıkîn*'in muhtevasında eserin Muhibbî (ö.?) adlı bir şaire ait olduğu kesindir. İlk olarak Salâhî'nin eserinin adı "*Terceme-i Hazret-i Şalâhaddîn Berây-ı Risâle-i Manzûme-i Hazret-i Sultân Süleymân ‘Aleyhe ve'l Gufrân ki ũ rā Lisânü'l-‘Âşıkîn Nām Nihâde Bûdem*" şeklindedir ve bu isme binaen manzumenin aslı Muhibbî mahlası ile şiirler kaleme alan Kanuni Sultan Süleyman'a atfedilmektedir. Lâkin buradaki bilgi doğru olmayıp bir çeşit müstensih hatası olduğu da barizdir. Zira Kanuni Sultan Süleyman'ın böyle bir eseri yoktur. Fakat aşağıda sunulan metnin 106. beytinde eserin sahibi,

Saňa yüz dutdı *Muhibbî* ey Ğanî
Varlığından cümle âzâd it anı (b. 106)

şair açık bir şekilde mahlasını vermektedir. Mesnevinin 138, 165 ve 359. beyitlerinde de durum aynıyle vakidir. Farsça metinde ise yine örnek olarak aşağıdaki beyitte görüldüğü gibi

Ey *Muhibbî* rāh-ı fakreş pîşe-gîr
Her dü ‘âlem ser-be-ser endîşe-gîr (*Lisânü'l-‘Âşıkîn* vr. 157^b)

şair mahlasını vermekte, bu durum eser içerisinde mütemadiyen bazı beyitlerde de devam etmektedir.

Lisânü'l-‘Âşıkîn'in Muhibbî adlı bir şaire ait olduğu kesinlik kazandıktan sonra Türk edebiyatında Muhibbî mahlaslı şairlerden hangisine ait olabileceği üzerinde düşünmek gerekmektedir.

Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü'nde edebiyat sahası ve kronolojik kıstaslar da düşünüldüğünde *Lisânü'l-‘Âşıkîn* müellifi olabilecek Muhibbî mahlaslı beş şair bulunmaktadır. Bunlardan ilki XV. yy.'da yaşamış isminin Celâl olduğu düşünülen ve Muhibbî tahallüs edip *Tuhfetü'l-Hakîr* adlı bir mevlidi bulunan Muhibbî (ö. XV. yy.?)'dir (Apak, 2020). Elimizdeki bilgilere göre tekke şairi hüviyetinde bir şahsiyet olan Celâl Muhibbî'nin Farsça olarak *Lisânü'l-‘Âşıkîn*'i yazması küçük bir ihtimal olarak düşünülmektedir.

Osmanlı Devleti'ne altın çağını yaşatan Kanuni Sultan Süleyman (ö. 974-1566), Muhibbî tahallus edenler içerisinde hâliyle en şöhretli olanıdır ki bu sebeple diğer Muhibbîlerin eserleri veyahut manzumeleri ona atfedilebilmektedir. Tezkirelerin ve diğer kaynakların oldukça yeterli olduğu bir dönemde yaşamış, Osmanlı mülkünü idare etmiş bir şahsiyetin *Lisânü'l-Âşikîn* adlı Farsça bir eseri bulunması hâlinde bunun dönem kaynaklarında yer almaması düşünülemez bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Hâliyle *Lisânü'l-Âşikîn*, çalışmanın konusu olan yazmadaki başlıkta yazdığı gibi Kanuni Sultan Süleyman'a ait olamaz.

XVI. yy.'da Muhibbî mahlasını kullanan ve Bağdatlı olduğu veyahut orada yaşadığı düşünülen Muhibbî mahlaslı başka bir şair vardır. Kâsımî tarafından kaleme alınan *Bahrü'l-Maârif* adlı mecmuada yer alan bir manzumenin başlığı "Bahr-i Tavîl-i Muhibbî-i Bağdâdî" şeklindedir (İçli, 2020a). Yine dönem tezirelerinden özellikle Osmanlı Devleti'nin doğu sahasındaki şairleri eserine almasıyla bilinen Ahdî'nin *Gülşen-i Şu'arâ'sının* en erken tarihli olan 1581 yılı istinsahında Muhibbî adlı bir şaire yer verilmiştir. Lâkin başlık altındaki bilgilerin Mübinî adlı bir şaire işaret etmesi, diğer nüshalarda bu ismin olmayışı, Ahdî'nin eserini sürekli genişletip değiştirdiği düşünülürse bizzat yazar tarafından kaldırılmış da olabilir. Fakat Ahdî, Muhibbî mahlaslı şairin yerini tezkiresinde ayırmış lâkin onun bilgilerine ve/veyahut eserlerinden örneklere ulaşamamış da olabilir. Böylece bu şairin diğer nüshalarda neden olmadığı da açıklık kazanmış olur. Kâsımî'nin eserinde zikrettiği Muhibbî'nin de Ahdî'nin tezkiresine almak istediği şahısla aynı kişi mi olduğu sorusu da cevaplanamaz niteliğini hâlen korumaktadır. Muhibbî tahallüs eden kişilere ait eserlerin karışması hadisesi, belki de şairlerin karışmasına kadar gidebilecektir. Bu konuda mesela *Kâsımî Mecmuası*'nda Bağdatlı Muhibbî'ye ait olduğu belirtilen bahr-ı tavîl, başka bir yazma eserde Kanuni Sultan Süleyman'a ait olarak gösterilmektedir (Kesik, 2015). Yine *Kâsımî Mecmuası*'nda Sultan Süleyman'a ait bir gazel bulunmaktadır ki onun başlığı "Sultân Süleymân Hân" (Kâsımî, vr. 67^a) şeklindedir. Bu durum da Kâsımî'nin Bağdatlı Muhibbî ile Sultan Süleyman'ın şiirlerini karıştırmadığını ortaya koymaktadır. Yine Hısâlî'nin *Metâli'ün-Nezâir*'inde Muhibbî mahlaslı iki matla bulunmakta ve bunlardan biri "Muhibbî-i Acem" olarak kaydedilmektedir (Kaya, 2003, 72). Hısâlî'nin eserinde 212 matlaın Kanuni Sultan Süleyman'a ait olduğu belirtilip iki matlada bu durum verilmediğine göre Hısâlî de iki farklı şahsiyeti ayırt etmeyi bilmiştir. XVI. yy. eserlerinde Kanuni'den başka birisi olarak yer alan Muhibbî de bu bilgiler ekseninde Bağdat, Acem taraflarından gelmiş olmalı veyahut orada yaşayan bir şair olmalıdır. Hâliyle elimizdeki *Lisânü'l-Âşikîn*'in dili ve muhtevası da düşünüldüğünde eserin XVI.

yy.'da yaşamış ve Bağdatlı veyahut Acem olarak bilinen Muhibbî'ye ait olması şimdilik akla en yatkın sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

XVI. yaşamış Muhibbî mahlaslı bir başka şair de asıl adı Ahmed olup aslen Niğdeli olan Muhibbî (ö. XVI. yy.?)'dir. Kanuni Sultan Süleyman devrinde vefat ettiği bilinen şair ve şiirleri hakkında elimizde fazla bir bilgi bulunmamaktadır (Ördek, 2020).

XVII. yy.'da yaşamış bir başka Muhibbî (ö. XVII. yy.?) mahlaslı şairden Güftî, *Teşrifatü's-Şu'arâsı*'nda bahsetmektedir. Güftî, İmâm-zâde olarak tanıttığı şairin iyi bir hattat olduğunu ve özellikle de şikeste talikte şöhret bulduğunu söylemektedir (İçli, 2020b). Mezkur Muhibbî'nin şimdilik herhangi bir şiirine rastlanmamıştır.

Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü ve klasik Türk edebiyatı kaynaklarında şu ana kadar yer almayan bir başka şair ise M. 1527 yılında *Tuhfetü'l-Ahyâr* adlı bir eser kaleme alan Muhibbî'dir (Yiğiz, 2017, 22-23). Bu eserden hareketle, Kanuni Sultan Süleyman devrinde yaşayan, *Garib-nâme* müellifi Âşık Paşa'nın soyundan geldiği ve Amasyalı olduğu dışında hakkında herhangi bir bilgi elde edilemeyen Muhibbî, eserinden anlaşıldığı kadarıyla klasik bir şairden ziyade tekke şairi görünümü vermektedir. Bu sebeple *Lisânü'l-Âşıkîn*'in Amasyalı Muhibbî'ye de aidiyeti güç bir mesele olarak düşünülmektedir.

Yine kaynakların adını zikretmediği bir başka Muhibbî (ö.?) ise Muhibbî-i İlbasanî'dir. *Flügel Katalogu*'ndan öğrenebildiğimiz kadarıyla Avusturya Milli Kütüphanesi No. 774'de yer alan bir şairler mecmuasında şairin Farsça şiirlerinin mezkur mecmuada yer aldığı bilgisi verilmektedir (Flügel, 1865, 716). Mecmuada yer alan şairlerin XV. ve XVI. yy. şairleri olmasından mütevellit Muhibb-i İlbasanî'nin de en geç XVI. yy. şairi olduğu düşünülmektedir. Bugün Arnavutluk sınırları içerisinde kalan İlbasan adlı bir karyede doğduğu bilgisi verilen Muhibbî-i İlbasanî hakkında maalesef başka bir bilgimiz bulunmamaktadır.

Adı kaynaklarda geçmeyen bir başka Muhibbî mahlaslı şaire ise Berlin Devlet Kütüphanesi Diez A oct. 141 numaralı bir mecmuada rastlamaktayız. Hümâmî (ö. 823-854/1420-151), Nesimî (ö. 807?/1404-05?), Atâyî (ö. 841/1437), Eşrefoğlu Rumî (ö. 874/1469), Âşık Paşa (ö. 13 Safer 733/3 Kasım 1332), Yunus Emre (ö.), Kaygusuz Abdal (ö. 845/1444), Eflâkî (ö. 761/1359-60), Şeyyad Hamza (ö. 749/1348'den sonra), Ahmedî (ö.812/1410'dan sonra), Vefâî (ö. XV. yy.?) başta olmak üzere XIV ve XV. yy. şairlerinin şiirlerinin yer aldığı mecmuada Muhibbî (ö. XV. yy.?) mahlaslı şaire ait bir şiir de bulunmaktadır (Tekne, 2017, 73). Bu mecmuada yer alan Muhibbî'nin yukarıda isminin Celâl

olduğu zikredilen diğer XV. yy. şairi Muhibbî mi olduğu tespit edilememekle birlikte eğer farklı şair olduğu düşünülürse XV. yy.'da yaşamış en az iki Muhibbî mahlaslı şairin olduğu ortaya çıkmaktadır.

Haklarında kısa bilgiler verilen şairler ekseninde düşünüldüğünde *Lisânü'l-Âşikîn*'in yukarıda mütalaa edildiği gibi kaynaklarda Muhibbî-i Bağdadî veyahut Muhibbî-i Acem adlarıyla anılan Muhibbî'ye ait olma ihtimali daha mümkün görünmektedir. Lâkin sayılan bu şairler dışında hakkında bilgi sahibi ol(a)madığımız başka Muhibbî'nin yaşamış olması ve eserin de ona ait olması her zaman ihtimal dâhilindedir.

Lisânü'l-Âşikîn Tercümesi'nin Muhtevası

Salâhî'nin tercüme ettiği *Lisânü'l-Âşikîn*'in muhtevası üzerine söylenebilecek ilk söz mesnevinin tasavvufi muhtevaya sahip oluşudur. Daha çok didaktik bir üslup ile kaleme alınan eser, dinî ve ahlâkî mesneviler arasında sayılabilir. Lakin hemen şunu belirtmek gerekir ki *Lisânü'l-Âşikîn Tercümesi*'nde aşağıda metin kısmı incelenirse görüleceği üzere konu birliği bulunmamaktadır. Bunun sebebi ise kanaatimizce Salâhî'nin eserin tamamını değil de Farsça *Lisânü'l-Âşikîn*'den seçme beyitleri tercüme etmesidir ki aşağıda bu hususa değinilmiştir. Fakat bütün bunlardan önce *Lisânü'l-Âşikîn Tercümesi*'nin muhtevası üzerinde durmak ve gerekli yerlerde farklı bazı bilgilere değinmek yerinde olacaktır.

Lisânü'l-Âşikîn Tercümesi, mesnevilerde mutad olduğu üzere bir tevhid bölümü ile başlamaktadır:

Dil seniñ tevḥîd vafında çü lâl
Oldı anıñçün saña irmez mişâl (b. 1)

matlaı ile başlayan mesnevide ilk beş beyit tevhid bölümüne tekabül etmektedir. Şair bu bölümde Allah'ın varlığı ve birliği üzerine beyitler söyler. Aşağıda metin kısmında görüleceği üzere 6-17. beyitler arası ise eserin münâcât bölümüdür. Bu bölümde Muhibbî, Allah'tan sabır dileyerek onun aşkında sarhoş olduğunu belirtir. Manzumenin ilerleyen bölümlerinde söyleyeceği nasihatların kendisine tesir etmesi için daha baştan yardım isteyen şair çeşitli vesilelerle Allah'a yalvarır. 17. beyitten sonra

Ḥaḫ tecellîsine mir'ât eyledi
Zâtımız mir'ât-ı âyât eyledi (b. 18)

diyerek hemen bütün tasavvufi muhtevalı eserlerin ana ekseninde yer alan vahdet-i vücûd düşüncesine atıf yapan şair 30. beyte kadar ilahi aşk

yüzünden içinde bulunduğu kendi hâl-i pür-melâlini pervane mazmununu da bolca kullanarak okuyucuya sunar.

Mesnevinin bundan sonraki beyitleri ise tasavvufi manada aşk ile ilgilidir. Öncelikle aşkın mahiyeti üzerinde duran şair, onun yakıcılığından, derd ve gam kaynağı oluşundan bahsederek âşığın da kendi varlığını yok etmesi gerektiğinden dem vurur. Şaire göre dünya aşk sebebiyle ve insanlık için yaratılmıştır. Bu bağlamda bir sūfiye aşkın ne olduğunu soran şair,

‘Aşk şordum didi bir şūfî-veşi
Dilde yakmağdır dem-â-dem âteşi

Ṭūr-ı dilde âteşi berķ etmedir
Mūsî-i cānı aña öğretmedir (b. 46-47)

diye cevap alır. Mesnevinin âgâz-ı dâstân olarak adlandırılacak bu beyitlerinde şair, aşk ve akıl karşıtlığına da girer ve

‘Aşk urur âteş dile ‘aql âb-ı serd
‘Aql aña dermân arar ‘aşk ise derd (b. 50)

diyerek ikisinin de tavsifini yapar. Görmenin bilmekten daha efdal olduğunu vurgulayan şairin (b. 56) görmekten kastının ise kalp gözüyle görme yani basiret olduğunun da altını çizmesi eserin tasavvufi muhtevasına son derece uygun düşer. Âşıkların âlimlerden üstün olduğunu belirten şair (b. 58) zâhirden ziyade bâtının önemli olduğunu Hz. Musa ve Çoban hikâyesine atıfta bulunarak zikreder ve bu minvalde de Mevlânâ (ö. 672/1273)’nın *Mesnevî*’sinden bir beyti örnek verir:

Mā birūn rā ne’ngerīm u kāl rā
Mā derun rā be’ngerīm u hāl rā (b. 62)

[Biz (insanın) dışına ve sözüne bakmayalım (ona itibar etmeyelim), biz (insanın) içine ve haline bakalım.]

Burada hemen şunu belirtmek gerekir ki mesnevinin ilgili yerlerinde şair Mevlânâ ve Feridüddin Attâr (ö. 618/1221)’dan beyit iktibasları yaparak anlatımına güç katmaya çalışmıştır. Bu iktibaslar aynı zamanda şairin edebî şahsiyetini göstermesi bakımından da mühimdir ki Muhibbî’nin eserini kaleme alırken ve/veya genel çerçevede hangi şairlerden etkilendiğini gözler önüne serer.

Mesnevinin devam edegelen beyitleri pend-âmiz sözlerden müteşekkil olup 75. beyitten itibaren tasavvufi manada “yokluk” kavramının ayrıca üzerinde durulduğu görülmektedir. Varlığı mevcut olan kişinin Hakk’a yakın

olamayacağı temel öğretilerinden yola çıkan şair; hırs, malk mülk, bu dünya hayatı vb. şeylerin bir nevi bela olduğunu söyler ve kendisine Attar'ı tanık getirir:

*Ey serā bāg-ı to zindān-ı to
Hānmān-ı to pālā-yı cān-ı to*

[Ey saray ve bahçesi zindanı olan (kişi)! Senin evin barkın başının belasıdır.]

İnsanın mahiyeti, vahdet ile kesretin ne olduğu, zâhir-bâtın, şems-zerre karşıtlıklarını “ben” üslubuyla açıklayan şair, daha önce çeşitli vesilelerle üzerinde durduğu tasavvufî “aşk” kavramına geri döner ve aşk ile âşıklık hâllerinden dem vurur. Şaire göre âlemlerin yaratılmasının sebebi olan aşk, dünyadaki hemen bütün fiiliyatın da sebebidir. Bu durum da Mevlânâ'nın dilinden aktarılır:

*Cism-i hâk ez ‘aşk ber-eflâk şod
Küh der-rağş âmed u çâlâk şod*

[Toprak aşk sebebiyle göklere savruldu, dağ(lar aşk sebebiyle) raksa başladı ve hızla hareket etti.]

Manzumenin 176. beytinden itibaren şairin “fakr” kavramını ele aldığı görülmektedir:

Fakrı bil bir pâdişâh-ı lâ-yezâl
Fakrı bil sen mâye-i her vecd ü hâl
Baş ayağ ‘uryânlığıñ fakr añlama
Hem ‘abâ ‘unvânlığıñ fakr añlama (b. 176-177)

Şair, tasavvufî olarak “fakr” ıstılahı üzerinde durduğu beyitlerde, maddi anlamda yokluğun, herhangi bir makam ve mevkiye sahip olmayışın fakr olarak anlaşılabilmesi gerektiğini belirterek gerçek “fakr”ın her şeyin özü ve varlığı tamamen mahvetmek olduğu üzerinde durur (b. 179-180). Yalnız şairin bu konuda söyledikleri de bir konu bütünlüğünden uzaktır ki devam edegelen beyitler yine nasihatvari sözler ve tasavvufî manada “aşk” üzerine olmaktadır. Yeri gelmişken şunu belirtmelidir ki Salâhî, görüldüğü kadarıyla eseri tercüme ederken bütün eseri olduğu gibi tercüme etme yoluna gitmemiş bunun yerine serbest tercüme diyebileceğimiz bir tarzda eseri Türkçeye çevirmiştir. Eserin muhtevasında bir konu birliği olmaması bu savımızı ispatlar nitelikte umdeler vermektedir. Ayrıca ikincil bir husus eserin Farsça aslı ile karşılaştırılmasında ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmanın hacmini aşacağı için bütün eseri Türkçe tercümesi ile karşılaştırmamız da mahlas beyitlerinin geçtiği beyitler başta

olmak üzere kimi beyitlere baktığımızda bu durum açıkça görülmektedir. Şöyle ki mesela Farsça *Lisânü'l-Âşıkîn*'in 157^b varağında yer alan ve şairin mahlasının geçtiği ilk beyit olan

Ey Muhibbî rāh-ı fakreş pîşe-gîr
Her dü-âlem ser-ber endîşe-gîr (Lisânü'l-Âşıkîn vr. 157b)

beyti tercüme eserde, mesnevinin sonunda 359. beyit olarak

Ey Muhibbî rāh-ı aşkı pîşe kıl
Dü cihānı ser-be-ser endîşe kıl

yer almaktadır. İlk olarak şairin mesneviden seçkilerinin düzenli aralıklarla yapıldığı düşünülebilirse de bu durumun da vâki olmadığı tespit ettiğimiz *Lisânü'l-Âşıkîn* nüshasının son beyti yani 892. beyti olan

Âşık u tayy-ı beyābān-ı mecāz
Hācı vü kaṭ'-ı reh-i Şām u Hicāz (Lisânü'l-Âşıkîn vr. 159b)

beyit, Salāhî tercümesinde;

Âşık-ı tayy-ı beyābān-ı mecāz
Hācı vü kaṭ'-ı reh-i Şām u Hicāz (b. 220)

olarak eserin 220. beytine tekabül edecek şekilde aktarılmıştır. Bu durum da Salāhî'nin eseri tercüme ederken -en azından kimi yerlerde- asıl eserin beyit sıralamasına dahi dikkat etmediğini gözler önüne sermektedir. *Lisânü'l-Âşıkîn Tercümes*'indeki konu bütünlüğünün olmaması da kanaatimizce bu durumdan mütevellit ortaya çıkmıştır. Farsça *Lisânü'l-Âşıkîn*'in tespit edebildiğimiz nüshası ilim âlemine sunulursa hatta bu nüshadan da ziyade tam bir nüshası bulunup çalışılırsa iş bu makalenin hacmini aşan tespitlerin çoğaltılması kolaylıkla mümkün olacaktır.

Lisânü'l-Âşıkîn Tercümes'nin 257-277 beyitleri bir hikayeyi havidir. Hikâyet başlığı taşıyan bu bölümde malına düşkün, hasis, sayılamayacak kadar mülkü olan birisi konu edilir. Beyitlerde 'Amr veyahut Hâce yani anonim bir isim olarak anılan şahıs hikayenin ana kahramanıdır. Dünyada bütün arzularına ulaşmış bu kişi bir gün hizmetkârlarından birini çağırarak bütün malını bir yere yığmalarını emreder. Hizmetkârı verilen emre uyar ve bütün mal, hayvan ve diğer eşyalarını toplayarak önüne getirir. Bu manzarayı gören varlıklı kişi, sanki ölümden kurtulmuşçasına mutlu olur. Fakat o sırada ansızın gözüne bir melek görünür ve o da meleğe kim olup ne için geldiğini sorup öğrendiğinde ise yakasını çak ederek feryada başlar. Çünkü gelen melek Azrail'dir ve ondan canını istemektedir. Azrail'den yaptığı hatalar için mühlet

isteyen ve malını muhtaçlara dağıtacağını söyleyen bu zengin; Azrail'den bu zamana kadar niye bekledin ve "ehl-i dil"ın nasihatlarını niye dinlemedin cevabını alır. Bu karışıklıkta hizmetkârı da bütün malı ateşe verir ve malının yandığını gören o hâcenin de sanki canı çıkar. Malının yandığını görünce az önce Azrail ile görüşmesini, hâliyle ölümü ve Allah'ı unutan o şahıs, şairin deyimiyle "rütbeden cüdâ" olur ve bu dünyada kaybedenlerden birisi olarak anılır.

Şair bu hikayenin sonucundan dünya malına iltifat etmenin imanını da götürceğinden dem vurur. Eğer kişinin gerçekten kendi hâliinden haberdar olması durumunda dünyanın renk renk metalarına meyl eylemeyeceğini anlattığı beyitler mesnevîde nasihatvari bir üslupla okuyucuya sunulur.

Mesnevî'nin geri kalan kısmında, şeytana uymayıp insanın kendini beğenmemesi gerektiği üzerinde duran şair Allah'a sürekli tevbe etmenin gerekliliği üzerinde ayrıca bir bahis açar. Bütün bu nasihatlerden sonra da konuyu tekrar aşka getirir ve Allah'ın bütün renklerine âşık olduğunu tekrar eder ve bu bağlamda *Leylî ve Mecnûn* kıssasından örnekler verir. Mesnevînin artık nihayete ermeye başladığı 341. beytinde ise şair,

*Ṭāle eşvākî ve kad ṭāle'l-kelām
Rabbenā yessir lenā külle'l-merām*

[İhtiyakım arttıkça sözü de uzattım. Allah'ım, bütün isteklerimizi(n gerçekleşmesini) bize kolaylaştır.]

şeklinde dua eder ve bu beyitle dua eserin dua bölümü başlar. Şair burada Allah'tan affını isteyip, Hz. Peygamberden şefaât dilemekle birlikte yine Allah'tan kendi adına türlü dileklerde bulunmaktadır. Mesnevînin yukarıdaki beytinden anlaşıldığı kadarıyla Muhibbî'nin, Farsçanın yanında Arapça da bildiği ortaya çıkar ki bu da şairin edebî şahsiyeti açısından önem taşır. Dua bölümünde ayrıca şairin vefat etmiş olan mürşidinin adını da şu beyitlerden öğreniriz:

Ben muhibb-i hânedânım ki baña
Hazret-i Dâ'î olupdur reh-nümâ
Raḥmet-i Hâkḳ ola rûḥ-ı pākine
Büy-ı 'aşkı neşr idüpdür hâkine (b. 346-347)

Beyitlerden anlaşıldığı kadarıyla vefat etmiş olan Dâ'î adlı bir şeyh Muhibbî'nin mürşididir. Lâkin mezkur Dâ'î'nin kimliği hakkında bir tespit bulunamadığımızı da belirtmeliyiz. Şair, bu beyitlerden sonra mesnevînin önce ismini sonraysa yazılış sebebini açıklar.

Bir niçe günde bu nazm-ı dil-ḥazān
Cem' idüp didim *Lisānū'l-Āşıkīn* (b. 352)

Muhibbî, Şemseddin adlı bir zâtı rüyada görmüş ve onun feyziyle eserini kaleme almıştır:

Āfitāb-ı maşrık-ı 'irfān u dīn
Şāh-ı 'ālem pīr-i ma'nī Şems-i dīn

Keşf idüp baña cemālin ḥvābda
Āyine-i Ḥaḫḫı gördüm tābda

Feyzi anıñ baña te'sīr eyledi
Naḫş-ı dil-keş dilde taşvīr eyledi (b. 354-356)

Şemseddin adlı bu zâtın kimliği hakkında mesnevide daha fazla bilgi bulunmasa da şairin Hz. Mevlânâ muhabbetinden ötürü mezkur ismin Mevlânâ'nın sırdaşı Şems-i Tebrizî (ö. 645/1247?) olması güçlü bir ihtimaldir.

Lisānū'l-Āşıkīn Tercümesi'nin son beyti ise Salāhî'ye ait olup eserin kaleme alınış tarihini vermektedir:

Terceme kıldı *Şalāhî* bu maḫāl
Buldı biñ yüz yetmiş altıda kemāl (b. 362)

H. 1176/M. 1762-63 yılında tercüme edilen eser, Salāhî'nin edebî şahsiyetine paralel olarak onun dinî-tasavvufi muhtevalı tercümelerinden birisidir.

SONUÇ

XVIII. yy.'ın velud şahsiyetlerinden Salāhî, başta edebiyat ve tasavvuf olmak üzere pek çok konuda telif ve tercüme eserleriyle hem yaşadığı çağda hem de günümüzde Türk edebiyatının önemli şahsiyetlerinden birisi olmuştur. Bugüne kadar özellikle el-sine-i selâsede kaleme aldığı *Divân-ı Nu'ût'u* ve *Risâle-i Regâbiyye*'si ile bilinen şair, yukarıda zikredildiği üzere pek çok eserin müellif ve mütercimi konumundadır. Bu makalede ise Salāhaddîn-i Uşşâkî'nin bugüne kadar bilinmeyen bir tercüme eseri gün yüzüne çıkarılmış olup onun edebî şahsiyetine bir katkı sağlanmaya çalışılmıştır. Müstensih tarafından yanlışlıkla Muhibbî mahlası ile şiirler kaleme alan Kanuni Sultan Süleyman'a atfedilen *Lisānū'l-Āşıkīn* adlı bir eseri tercüme eden Salāhî, edebî şahsiyeti çerçevesinde dinî tasavvufi bir eseri Türkçeye tercüme etmiştir. Muhibbî adlı bir şaire ait olan ve Farsça olarak kaleme alınmış *Lisānū'l-Āşıkīn*'in bir

nüshasına da ulaşılmasıyla iki eser kısmen de olsa karşılaştırılarak Salâhî'nin tercümesindeki kimi eksikliklerin sebebi anlaşılmıştır.

Salâhî'nin *Lisânü'l-Âşikîn Tercümesi* incelendiğinde kuru bir öğüt üslubu, mesnevide konu bütünlüğünün bulunmaması, bölümler veyahut konular arası geçişlerde aksama vb. gibi bazı durumların olduğu görülmektedir. Farsça *Lisânü'l-Âşikîn*'in elimizdeki nüshasının eksik oluşu, iki eserin de hacminin geniş olmasıyla mukayeseli bir çalışmanın makale boyutunu aşması sebebiyle yapılan kısmî karşılaştırmada Salâhî'nin bir eserin tam tercümesini değil, özellikle nasihatvari bir üslupla kendince seçtiği beyitleri Türkçe'ye aktardığı, hatta çeviride asıl eserdeki beyit sıralamasını da esas almadığı görülmüştür. Haliyle bu durum da *Lisânü'l-Âşikîn Tercümesi*'ndeki konu bütünlüğünün neden olmadığını açıklamaktadır.

Sonuç olarak Salâhâddîn-i Uşşâkî'nin diğer eserleri de incelendiğinde onun tasavvufî kimliğinin de ön planda olduğu düşünülürse tercüme ettiği esere bakışının edebiyatın kendi dinamikleri açısından çok dinî ve ahlakî planda yarar bağlamında olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu *durum Lisânü'l-Âşikîn Tercümesi*'ne de yansımış ve mütercim kendi beğenisine tabi olan beyitler dâhilinde okuyucuya tasavvufî ve dinî öğütlerle ulaşmaya çalışmıştır.

KAYNAKÇA

AÇAR, Bedriye Gülay (2012). *Salâhaddîn-i Uşşâkî'nin Türkçe Divanı ve İncelemesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

AKKUŞ, Mehmet (1998). *Abdullah Salâhaddîn-i Uşşâkî (Salâhî)'nin Hayatı ve Eserleri*, Ankara: MEB Yay.

APAK, Fadime Tiptaş (2020). “*Muhibbî Celal*”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/muhibbi-celal> [12.07.2020, çevrimiçi].

CEYHAN, Semih (2009). “Salâhî Efendi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 36, ss. 17-19.

FLÜGEL, Gustav (1865), *Arabischeni Persischen und Türkischen Handschriften der Kaiserlich-Königlichen Hofbibliothek Zu Wien*. Wien: Druck und Verlag Der K. K. Hof- und Staatsdruckerei.

Hüseyin Vassaf (2006). *Sefîne-i Evliyâ*, C. IV (Haz. M. Akkuş, A. Yılmaz) İstanbul: Kitabevi Yay.

İÇLİ, Ahmet (2020a). “*Muhibbî*”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/muhibbi-mdbir> [12.07.2020, çevrimiçi].

İÇLİ, Ahmet (2020b). “*Muhibbî*”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/muhibbi-imamzade> [12.07.2020, çevrimiçi].

Kâsımî. *Bahru'l-Ma'ârif*. Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi Seyfettin Özege Yazma Eser Koleksiyonu. ASL Mec 625.

KESİK, Beyhan (2015). “*Muhibbî'nin Bahr-ı Tavîli*”, *Journal of Turkish Language and Literature*. C.1 (1): ss. 55-60.

Mecmua, İstanbul Atatürk Kitaplığı Osman Ergin Yazmaları 0738

Mecmua, Milli Kütüphane (Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi) 30 Gedik 17751.

ÖRDEK, Şerife (2020). “*Muhibbî Mehmed Efendi b. Ahmed Niğdevî*”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/muhibbi-mehmed-efendi-ahmed-nigdevi> [12.07.2020, çevrimiçi].

PEHLİVAN, Gürol (2020). “*Salâhî, Abdullah Salahâddîn*”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/salahi-abdullah-salahaddin> [12.07.2020, çevrimiçi].

SARAÇ, Yekta (2004), “*Salâhaddîn-i Uşşakî'nin Belâgata ile İlgili Eserleri ve Bu Eserlerdeki Edebî Terimler*”. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, S. 31, ss. 281-318.

TEKNE, Muharrem (2017). *15. yy.'da Yazılmış Bir Şiir Mecmuası Gramer-Metin-Dizin*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

YAZAR, Sadık (2011). *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

YİĞİZ, Uğur (2017). *Muhibbî'nin Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Tuhfetu'l-Ahyâr'ın Transkripsiyonlu Metni (İnceleme-Metin-Sözlük)*, Yüksek Lisans Tezi, Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batman.

METİN

1.³

*Terceme-i Hâzret-i Şalâhaddîn Berây-ı Risâle-i Manzûme-i Hâzret-i Sultân Süleymân
‘Aleyhi ve’l Ğufrân ki ũ râ Lisânü’l-‘Âşıkîn Nâm Nihâde Bûdem*

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

Remel - + - - / - + - - / - + -

1. Dil seniñ tevḥîd vafında çü lâl
Oldı anıñçün saña irmez mişâl
2. Sen muḥîṭsin iki ‘âlem şebnemiñ
İki ‘âlem maḥv olursa yok ğamuñ
3. ‘Aql-ı küll ḥayretle nâdâniñ seniñ
İki ‘âlem behre-i ḥvâniñ seniñ
- 90^b 4. Şan‘atıñ ‘âlemde kim gördi hemân
Kaldı ol ḥayretle engüşt ber-dehân
5. Yüz dutar dergâhuña her var olan
Mey-perest ü zâhid ü hüş-yâr olan
6. Yâ İlâhî vir baña şabr-ı cemîl
Nâr-ı hicrândan ḥalâş it çün Ḥalîl
7. Baḥr-ı eşke ğarḳ olupdur çeşm-i cân
Bü’[I]-‘aceb ki işigiñdeyim hemân
8. Çübı perverde iden bir âbdır
Nâr-ı ‘aşkıñla göñül pür-tâbdır
9. Câm-ı ‘aşkıñdan Ḥudâyâ ser-ḥoşam
Ğayret-i ser-ḥoşluğumdan ser-keşem
10. Baña ifrâṭ -ı cünûnda hüş vir
Kendi pendimçün baña bir ğüş vir
11. Nâm-ı pâkiñle dili ğüyân kııl
Hestî-i mevhûmumu nâlân kııl

³ *Mecmû‘a*, İstanbul Atatürk Kitaplığı Osman Ergin Yazmaları, 0738 90^a-99^a. **Yazmadaki başlık tarafımızdan korunmuş olsa da metnin Kanuni Sultan Süleyman’a ait olamayacağı ile ilgili değerlendirme için bkz. *Lisânü’l-‘Âşıkîn* Müellifi Muhibbî başlığı.**

12. Yüzümi dergāhıña urdum tamām
‘Özrümi diñle eyā şāh-ı enām
13. Dīdeden dökdüm olanca ābımı
Yanara[k] dilden düketdim tābımı
14. Teşneyem la‘l-i lebiñden āb vir
Aç u bī-ḥvābam baña bir ḥvāb vir
15. Virme ol ḥvābıña ol ğaflet ola
Ol ğıdāyı virme k’ol ‘illet ola
16. Kendime dīvāne-veş söyler isem
Bağma dilde özge ḥālet bulmuşam
17. Ben seniñ bendiñde bir dīvāneyem
Bāde-i vaşlıñla bir mestāneyem
18. Hıağ tecellīsine mir’āt eyledi
Zātımız mir’āt-ı āyāt eyledi
19. Diñle benden rāz-ı pinhānım benim
K’oldur evvel hem-dem-i cānım benim
20. Söyleye tā ser-be-ser ḥāl-i dilim
Derd-i ‘aşğdan buldı ya‘nī ḥāşılım
21. Dil ḥadīşini rivāyet eylesün
Dil lisānından ḥikāyet eylesün
22. Mürde-i ‘aşğız ki şürı ney durur
Hıaşrimiz şāfī vü cām-ı mey durur
23. Yoğ ola ol dil ki āteş-nāk degül
Ābını ḳaldır daḥı ḥāşāk degül
24. Sūzumuz pervāne sūzından beter
Bir dem anıñki bizim her dem biter
- 91^a 25. Bālini pervāne yağdı cem‘den
Hıağ-ı āzād aldı dest-i şem‘den
26. Hıāline pervāneniñ biz ḥandeyiz
Ol belādan ḳurtulur biz bendeyiz
27. Her kime zülfi anıñ sevdā olur
Lā-cerem ḥikmet ile tersā olur

28. ‘Aşk ol kimse ile hem-hânedir
Ki fenâda kendiden bigânedir
29. Mâ-sivâdan olmasa sâde diliñ
Hâtem-i la‘line irişmez eliñ
30. ‘Aşk-ı cânândan o kes ki dem ura
‘Âleme ol püşt-pâ ura dura
31. Kârı ‘aşkıñ yakmak vü iñlemedir
Tıfl-ı kalbe derd ü ğam öğretmedir
32. ‘Aşk-ı cânân terk ü nâm u nengdir
Nefs-ile her dem fenâda cengdir
33. Ol kesiñ ki varlığından nâmı var
Bir sâ‘at olursa da ârâmı var
34. Geç enâniyyetden ey dil zînhâr
Kıssa-i İblîsi tekrâr eyle var
35. Gerçi Manşûr urdı dem Hâkda bî-bâk
Nâr-ı ‘aşk itmişdi anı tâb-nâk
36. Pes odur şem‘iñ zebânı da hemân
Andan olmaz kimse aña hem-zebân
37. Tâ zebândan şem‘-i mûnis olmadı
Maḥrem-i rindân-ı meclis olmadı
38. Bir neyistâna düşüp nâr-ı ‘ucâb
Oldı ol sûzişle ney pür pîç ü tâb
39. Âteş-i süzâna didi ney ḥazîñ
Ben saña n’itdüm beni yaqdın hemîñ
40. Didi âteş ben neyem hîç dime sen
Varlık bendinde kalmışsın neden
41. Kârı ‘aşkıñ oldı tecrîd-i nuḳûd
Levh-i dilde olmaya hîç naḳş-ı bûd
42. ‘Aşk toḥm-ı mihr-i yâri ekmedir
Mâ-sivâdan çeşm-i ‘âşık egmedir
43. Kendiñi kendiñden eyle var ḥalâş
Bulasın ‘ummân-ı dilde dürr-i ḥâş

44. Derd ü ğamdan özge yok bu rāhda
Kār-ı ‘aşıq ğuşşa ile āhda
45. Ādem için düzdi üstād-ı kıdem
Nev-‘arūs-ı ‘aşka meşşāta-i ğam
- 91^b 46. ‘Aşkı şordum didi bir şūfī-veşi
Dilde yakmaqdır dem-ā-dem āteşi
47. Tūr-ı dilde āteşi berķ itmedir
Mūsī-i cānı aña öğretmedir
48. ‘Aşq-ıla sūzān olupdur cān u dil
‘Aql ise söyler ḥadīs-i āb u gil
49. Cünd-bār-ı ‘aşq-ıla sergeşteyem
Ābda ol ben ise āteşteyem
50. ‘Aşq urur āteş dile ‘aql āb-ı serd
‘Aql aña dermān arar ‘aşq ise derd
51. Kavl-i ‘Aṭṭārı idüp bu demde yād
Rūh-ı pākin Ḥaḳḳ ide her demde şād
52. *Her ki rā derdīst dermāneş mebād
V’ān ki derman cūyed u cāneş mebād⁴*
53. Kim ki içdi ‘aşqdan bir iki cām
Ḥayrete düşdi vü kim oldu tamām
54. Mestligin soñu olur elbet ḥumār
Mestī-i ‘aşq ise dā’im ber-karār
55. ‘Aqlıñ idrākidir evrāk u kitāb
Anları ‘aşq eylemez zevke ḥisāb
56. Görmedür bilmekden a‘lā ey püser
Līk ol görmek degül bā-çeşm-i ser
57. Kişiye ol dem dinilür dīde-ver
Ki başiret ğālib ola ber-başar
58. Anı kim bilir kitābdan ‘ālimān
Oğumadan ezber ider ‘aşıqān

⁴ Her kimin derdi varsa dermanı olmasın. O ki derman arar, onun da canı olmasın.

59. Her kimiñ ki kaydı kıl u kâl ola
Beñzer ol murğa ki ol bî-bâl ola
60. Hâlden bir şemmedir çün kıl u kâl
Geç ‘ilimden bulagör a‘mâl u hâl
61. Mûsîye çoban için Hâk ne didi
Meşnevîde şerhi bu güne didi
62. *Mâ birün rā ne’ngerim u kâl rā*
Mâ derun rā be’ngerim u hâl rā⁵
63. Ol zamân âsüdesin sen ey püser
Senligiñden k’anda sen kaç ‘-ı nazar
64. Kim gele meydân-ı ‘aşk içre süvâr
Güy-ı serle oynaya Manşür-vâr
65. Çün bu ‘azme geldiñ oyna baş sen
Oynamazsañ itme sırrı fâş sen
66. ... Manşür neden söyler dili⁶
Kendisi didi elest ü hem belî
- 92^a 67. Gösterem anı ki da‘vâ eyledim
Şürete izhâr-ı ma‘nâ eyledim
68. Süy-ı halka olsa ger rüy-ı diliñ
Rüy-ı zerd nefiri olmaz hâşılıñ
69. Kim Hudâdan gayrıya muhtâc ola
Tîr-i her nādâna ol âmâc ola
70. Dime gayrım yok mizâcda gözüñ aç
Kendiñe muhtacsın oldur ihtiyâc
71. Çün yoluñda var seniñ yüz dürlü derd
İste bu yoldan yüri Hâkdan meded
72. Mısr-ı dil seyrin yüri eyle taleb
Niçe bir ‘azmiñ ola Şâm u Haleb
73. Eyler-iseñ ger vücüduñ içre seyr
Senden özge bulmayasın anda gayr

⁵ Biz (insanın) dışına ve sözüne bakmayalım (ona itibar etmeyelim), biz (insanın) içine ve haline bakalım.

⁶ ...: Yazmada boş olarak bırakılmıştır.

74. Varlığıñ rāhında sen kim olasın
Rāh-ı tevḥīd içre merdüm olasın
75. Maḥz-ı yoklukdur seniñ bu varlığıñ
Söyleseñ kimsiñ nedir bu varlığıñ
76. Her kimiñ ki varlığı mevcüddur
Bāb-ı Ḥaḫdan ol kişi merdüddur
77. Tā-be-key hırşıñ ola tarla vü bāğ
Fikr-i Ḥaḫdan olasın ḥālī dimāğ
78. Tarladan maḥşūl ola bāğdur üzüm
İki gezdır pes yeriñ iki gözüm
79. Hoş dimiş ğavvās-ı deryā-yı yaḫīn
Ol ferīd-i dehr ‘Aṭṭār-ı güzīn
80. *Ey serā bāğ-ı to zindān-ı to*
Hānmān-ı to pālā-yı cān-ı to⁷
81. Ḥubb-ı ferzend ü zenin dilden gider
Ḥubb-ı ḫavmiñden de ḫıl ḫat‘-ı naḫar
82. Bil saña düşmen zen ü ferzendiñi
Ḫat‘ ideğör var yürü peyvendiñi
83. Maḫhar-ı küllsün bu cüzi verme dil
Ol berin bārın ḫoma bunda çekil
84. Āşiyān-ı lā-mekāndır menziliñ
Kendi ḫadriñ bil vażī‘ itme diliñ
85. Bunda düşdüñ pes mekānuñ oldı dūr
Yāri ğā‘ib itdiñ istersiñ ḫuzūr
86. Kimine Mañşūr gibi merd kār ola
Sırra irüp dārda ser dār ola
87. Her ne deñlü bülbül eylerse fiğān
Söylemez ğonçe olup beste-dehān
- 92^b 88. Nağmelerle bülbül itdikçe nevā
Gül açar evrāḫ-ı eşvāḫın aña
89. Derd-i dilden kūha ne söyler isem
‘Aks ider baña şadā-yı pīş ü kem

⁷ Ey saray ve bahçesi zindanı olan (kişi)! Senin evin barkın başının belasıdır.

90. Her ne dirsem benden anı diñlerem
İ'timâdı ğayra niçün eylerem
91. Mâni' olmuşdur yaqîn-i bî-gümân
Yoħsa birdir kıatre vü deryâ hemân
92. Nür-ı vaħdetden kim oldu dîde-ver
Keşrete vaħdet ile eyler nazâr
93. Gel bir âyîneye baķ sen bā-şu'ūr
Şüretinden ğayrı var mı anda gör
94. Kim göre âyîne içre şüretin
Görmez ol âyîneniñ hiç şüretin
95. Halka-i zülfi bütânîñ bize şan
Zâhidânîñ halka-i zikri hemân
96. Gümreh idüm Hâķda şimdi râhiyem
Bu vücûd-ı müste'âr âĝâhiyem
97. Geh olurdum h'ân-ı vaşla mîhmân
Geh kıapardum nefsi-segden üstühvân
98. Geh anıñla ĝâh kendimle hemân
Ğonçe-i beste vü yek-pâre dehân
99. Geh dilim süsen gibi on eylerim
İbtidâdan intihâyı söylerim
100. Tâ ki bî-rengîye atdı reng-i 'aşķ
Oldı pes mîzân-ı cânım seng-i 'aşķ
101. Tu'mem ol kerkes gibi murdâr idi
Bende idim hıdmetim nâ-çâr idi
102. Dü cihândan şimdilik âzâdeyim
Üç talâk virdim 'acûze sâdeyim
103. Kıalmadı başımda hiç sevdâ-yı ğayr
Saña yüz dutdum nedür mescid ne deyr
104. Gerçi zâhir sâye 'ayn-ı nür degül
Hoş-dilüm ki nürdan da dür degül
105. Şemsden var zerreye kıismetde nür
Ger yaqîn olsun gerekse ola dür

106. Saña yüz dutdı *Muhibbî* ey Ğanî
Varlığından cümle âzād it anı
107. *Ente şemsü'l-Ḥaqqi fī külli'z-zuhūr*⁸
Şems için hâcet degül işbât-ı nūr
108. 'Aşk hayret artırır pes her nefes
Nitekim Mūsāya hengām-ı feres
- 93^a 109. Baḥr-i vaḥdet her o dem ki ide mevc
'Āşıkānı ğark ider ol fevc fevc
110. Ol deñiz üstüne kimse gelmedi
Ğark olanıñ ayağı yaş olmadı
111. 'Aşk bağlar kapuyı ey merd-i Ḥaḳ
Ḥalka-i cünbān ola tā bābında ḥalk
112. 'Āşıkān pes ḥalkasıdur bu derin
Ki şadāsından açılır sırr u dīn
113. Ḥalka-i dergāha bir baş ur hemān
Tā ki ta'lik ide saña ḥacıyān
114. 'Aşk ider hikmetle her yerden zuhūr
Murğ u māhī olmaz andan zerre dūr
115. Baş urursun her zamān bir külbeden
İşigiñ tā ki olur bir gül-beden
116. Gerçi her bir derd 'aşkdandır velī
'Aşkdır derdin ṭabīb-i hoş-dili
117. Gerçi âteşdir yaқан şem'î müdām
Līk âteşden olur kārı tamām
118. Derd-mend ol tā ki dermān bulasın
Mürdesi ol tā ki şad cān bulasın
119. Kutlu ol dil k'ola dā'im mübtelā
Bī-belā-yı 'aşk olmaqdır belā
120. Ola Yūnus-veş maḳāmıñ baṭn-ı ḥūt
Şayḳal-ı dil ola zıkr-i lā-yemūt

⁸ Sen, her görünende ortaya çıkan Hak güneşisin.

121. Tiğ-i lâ-yı nefyi elde dutmadın
Vaqt-i rezminde ola tâ ki mu'în
122. Ur anıñla gerden-i ağıyarı sen
Kendiñe sehl it reh-i düşvârı sen
123. Ya'nî Hâkdan gayrı bir mevcûd yok
Varlığın vârı odur mehcûd yok
124. Hâk vücûdı mağz olursañ çü post
Selb edince postu kalır mağz dost
125. Diñle *Mevlânâ* ne dir bu ma'nide
Saña taqrîr ideyin ben ânide
126. *Cümle ma'sukest vü 'âşık perdei*
*Zinde ma'sukest vü 'âşık mürdei*⁹
127. Olsa göz âyine-i şüret-nümâ
Levh-i dilden aña mir'ât-ı Hüdâ
128. Dide dilden kesb-i nür-ı dil ider
Dil kemâli dideden hâsıl ider
- 93^b 129. Nür-ı 'irfânla dili pür-nür kıl
Cismi var Eyyüb-veş rencür kıl
130. Cebra'îliñ var niçe bâl ü peri
Murğ-ı dil yanında tıfl-ı aşğarı
131. Sen çalış senden o dil hoş-dil ola
İstegiñ dilden kamu hâsıl ola
132. Olmasa şeh fâ'ide virmez çeri
Dil şehiniñ cân-ıla ol çakeri
133. Ma'siyetden baħr-i ğamda olma güm
Pes oķu *in yentehu yuĝfer lehum*¹⁰
134. Baħr-i ğafletde kim oldu ise güm
Oldı maħrûm-ı *seķahum rabbihum*¹¹

⁹ Cümle yaratılmışlar ma'sûktur (Allah'tan bir görüntüdür) ve âşık bir perdedir, Ma'sûk canlıdır, âşık ise bir ölüdür.

¹⁰ Ey Muhammed! İnkâr edenlere söyle: Eğer (iman edip, düşmanlık ve savaştan) *vazgeçerlerse*, *geçmiş günahları bağışlanır*. Eğer (düşmanlık ve savaşa) dönerlerse, öncelilere uygulanan ilâhî kanun devam etmiş olacaktır. Kur'an-ı Kerim, Enfâl 8/38.

135. Mîl-i ğaflet çeşmiñe çekme yeter
Tâ çekeler kuhl-i *mā-zāğ'a'l-başar*¹²
136. Nākesāna derd olursa ‘ayb u ‘ār
‘Āşıkāna derd olur ‘ālemde kār
137. Kendimi bunda melāmet eylerem
Tā bu ‘ālemde iḳāmet eylerem
138. Ey *Muḥibbī* sen melāmet içre ol
Çünkü *ni‘mel-‘abd* buyurdu Resūl
139. Dil-şikeste ol olam dirseñ dürüst
Yol yaḳīn oldu sen ol çālāk-cüst
140. Şīşe yüz kerre şikest olsa eger
Kūrede olur dürüst ey mu‘teber
141. Dü cihānı Ḥaḳ bize ḥalḳ eyledi
Bizi kendisi için farḳ eyledi
142. Maḳdemiñ olur ise sūy-ı ‘adem
Bilesin nedir ḥudūs ile ḳıdem
143. Erre ile biçseler ser-tā-ḳadem
Dönme kārīndan ḳavī ol dem-be-dem
144. ‘Ādet-i ‘aşḳ ola pes kārīñ müdām
Fāriğ-i nāmus-ı ḥās u neng ü nām
145. Bir nefes ğaflet ile itse güzār
Anı cebr itmek ne mümkün ey nigār
146. Tā ebed Ruḥu’l-ḳudūs ‘aşḳ oldu pes
Rūhsuz mümkün mü olmak bir nefes
147. ‘Aşḳ oldu āfitāb-ı dü-cihān
‘Āşıkān ser-geştesidir zerre şan
148. Bī-bedel bir āfitābdır ‘aşḳ şan
Raḳşa geldiñ zerre-veş andan hemān
149. Zerre nedir bil ki kūh eyler semā‘
Çün tecellīden bula ol intifā‘

¹¹ Üstlerinde ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler vardır. Gümüş bileziklerle süsleneceklerdir. Rableri onlara *tertemiz bir içecek içirecektir*. Kur’an-ı Kerim, İnsān 76/21.

¹² *Göz (gördüğünden) şaşmadı ve (onu) aşmadı*. Kur’an-ı Kerim, Necm 53/17.

- 94^a 150. Hoş didi feyyâz-ı feyz-i ma'nevî
Mazhar-ı 'aşk-ı İlâhî Mevlevî
151. *Cism-i hâk ez 'aşk ber-eflâk şod*
*Küh der-rağş âmed u çâlâk şod*¹³
152. Yanmayınca âteş-i 'aşka çü 'üd
Ehl-i dil senden firâr eyler çü dūd
153. Hırmen-i hestîyi yaqarsan tamām
Şâh-ı âmînden virile bār-ı kām
154. Hırka vü tesbîh kaydıñdır seniñ
Turre vü destâr şeydiñdir seniñ
155. Ol saña senden yakındır ey püser
Yok senüñçün n'eyleyem nūr-ı başar
156. *Naħnu aqreb*¹⁴ didi hem *lā yūbşirün*¹⁵
Kim göre anı ki yokdur mişli çün
157. Qande baksañ andadır vech-i Hudā
Saña yüz göstermedi mi *innemā*
158. Çeşm-i herkes lâyıq-ı ol nūr degül
Her kişi Mūsā vü her küh Tūr degül
159. Mūsî-yi 'İmrān idi çün āfitāb
*Len terānī*¹⁶ geldi aña pes hıṭāb
160. *Len terānī* didi Mūsāya Hudā
Muştafāya virdi teşrif-i liqā
161. Cebra'îl ol müşfik-i pür-nūr u fer
Virdi faħr-i 'āleme Hāqdan haber

¹³ Toprak aşk sebebiyle göklere savruldu, dağ(lar aşk sebebiyle) raksa başladı ve hızla hareket etti.

¹⁴ Andolsun, insanı biz yarattık ve nefsinin ona verdiği vesveseyi de biz biliriz. Çünkü *biz*, ona şah damarından *daha yakınız*. Kur'an-ı Kerim, Kâf 50/16.

¹⁵ Biz, onların önlerine bir set, arkalarına da bir set çekip gözlerini perdeledik. Artık *görmezler*. Kur'an-ı Kerim, Yâsîn 36/9.

¹⁶ Mūsā, belirlediğimiz yere (Tūr'a) gelip Rabbi de ona konuşunca, "Rabbim! Bana (kendini) göster, sana bakayım" dedi. Allah da "Beni (dünyada) *katiyen göremezsin*. Fakat (şu) dağa bak, eğer o yerinde durursa sen de beni görebilirsin." dedi. Rabbi, dağa tecelli edince onu darmadağın ediverdi. Mūsā da baygın düştü. Ayılınca, "Seni eksikliklerden uzak tutarım Allah'ım! Sana tövbe ettim. Ben inananların ilkiyim" dedi. Kur'an-ı Kerim, A'râf 7/143.

162. Dir selām etdi saña ol Kirdigār
K'ey ḥabībim ḥāṭırın hoş eyle var
163. Tā seniñle ümmetiñ hep fazlıma
İrmeyince irmeye kes vaşlıma
164. Didi *küntüm ḥayra ümmet*¹⁷ pes Ḥudā
Tā liḳāsını bize ide 'iṭā
165. Çün *Muḥibbī* 'āşık-ı dīdārdır
İki 'ālem çeşmine pes ḥārdır
166. Ḥāke çün üftādelik oldı şī'ār
Sen de ḥākisiñ tevāzu' eyle var
167. Ḥāk olmuşdur 'anāşırda şerīf
Kim vefāda olmaz aña ḥarīf
168. Diyeyim saña vefā dutmak nedir
Herkesin ayağına yüz sürmedir
169. İstegiñ neyse dile Vehhābdan
Hīç tevekkül den yüzüñ döndürme sen
- 94^b 170. Cür'et ü iḳdāma eylerseñ heves
Bī-tevekkül bulamazsıñ dest-res
171. Pes tevekküldür kişiye reh-nümā
Himmetiñ 'ālī idegör ey fenā
172. Verdi 'ārifler tevekkül içre cān
Sen tevekkül dedigiñ bir āb u nān
173. Senden esbāb-ı cihān olursa güm
Didi *lā te'sev 'alā mā fātekum*¹⁸
174. Kır ta'alluḳ bendini sen vāşıl ol
Ḳayd-ı cismi geç hemān cān u dil ol
175. Kim 'alāyıḳdan mücerred pākdir
Anñ 'İsi-veş yeri eflākdir

¹⁷ Siz, insanlar için çıkarılmış *en ḥayrlı ümmetsiniz*. İyiliği emreder, kötülükten men eder ve Allah'a iman edersiniz. Kitap ehli de inansalardı elbette kendileri için hayırlı olurdu. Onlardan iman edenler de var. Ama pek çoğu fasık kimselerdir. Kur'an-ı Kerim, Āl-i İmrān 3/110.

¹⁸ *Elinizden çıkana üzülmeysiniz* ve Allah'ın size verdiği nimetlerle şımarmayasınız diye (böyle yaptık.) Çünkü Allah, kendini beğenip övünen hiçbir kimseyi sevmez. Kur'an-ı Kerim, Hadid 57/23.

176. Faqrı bil bir pâdişâh-ı lâ-yezâl
Faqrı bil sen mâye-i her vecd ü hâl
177. Baş ayak ‘uryânlığıñ faqr añlama
Hem ‘abâ ‘unvânlığın faqr añlama
178. Vâdîsi çoğdur katı faqrın nihân
Şanma ki bunlar ola faqrı hemân
179. Faqrı mağz aña ki ol bî-postdur
Faqrı sūz bilme ki Allāh dostdur
180. Faqrı şanma çeşm-i serle bakmadır
Varlığın rahtın ser-â-ser yaqmadır
181. Ehl-i dil ile otur cān olasın
Ġayr-ıla ülfetde noqşān olasın
182. Çünki gün doğdı gerekmez hiç çerāk
Bir çerāğ ol nūrdan var durma yaq
183. Zūlmet-i varlıqdır ‘ālemde hicāb
Yoğsa vardır şübhe nūr-ı āfitāb
184. ‘Aşq odur ki zevq-i cānāne süre
Kāfile-i şevki Ken‘āne süre
185. Kār-ı fertedde başīrān¹⁹ ‘aşq ider
Dīde-i Ya‘kūb[ı] rūşen ‘aşq ider
186. Kendüyi çün qaldı görmekten gözi
Yūsufuñ biñ gözle göründi yūzi
187. Ben ki oldum ‘aşık-ı hüsn-i cemāl
Aldadır mı hiç beni h̄vāb u hayāl
188. Kār-ı bīdārı iderem h̄vāb nedir
Görürem çeşmimde bu h̄n-āb nedir
189. Bilmezem ben h̄lveti olmak neden
Kendisin zindānda bulmaq neden
190. ‘Aşq oldu kaṭ‘-ı her ümmīd ü bīm
Naḥl-i hestīyi ide berden dü-nīm

¹⁹ Müjdeci gelip gömleği Yakub'un yüzüne koyunca gözleri açılıverdi. Yakub, "Ben size, Allah tarafından, sizin bilemeyeceğiniz şeyleri bilirim demedim mi?" dedi. Kur'an-ı Kerim, Yūsuf 12/96.

- 95^a 191. Hışk u terde nār-ı ‘aşk itdi zuhūr
Gāhī Mūsā ki şecerden virdi nūr
192. Nār-ı Eymen kapdı Mūsānıñ diliñ
Āteş-i Mūsīye virdi hāşılñ
193. Rūy-ı Hākkı görmek istedi ‘ayān
*Rabbī ernī*²⁰ oldı cārī bir zebān
194. Dedi zerre çün güneşde oldı güm
*Unzurünā naķtebis min nūrikum*²¹
195. *Rabbī ernī* ile sen kıldıñ hıţāb
Len terānī ile sen verdiñ cevāb
196. Zāhir oldıñ kendi hüsünüñle hemān
Nām-ı Mūsā oldı ortada ‘ayān
197. Kim ola hayretle ğarķ-ı baħr-i rūħ
Korkudur mı hiç anı tūfān-ı Nūħ
198. Bu olur tūfān ki çeşmim dem-be-dem
Niçe deryā eyledi bā-seyl-i ğam
199. Olma sen āsūde-dil şūrīde ol
Kulzüm olur mı nüh āsāyişle yol
200. ‘Aşk bir ğavvās-ı baħr-i rūħdur
Ki düri geh Yūnus u geh Nūħdur
201. Dil zemīninden çıkınca baħr-i hūn
Didi *yā arz ble*²² ‘aşk-ı maşūn
202. Şayķal ur mir’āt-ı kālbi pāk kıl
İstedigiñ anda var idrāk kıl

²⁰ Mūsā, belirlediğimiz yere (Tūr’a) gelip Rabbi de ona konuşunca, “*Rabbim! Bana (kendini) göster, sana bakayım*” dedi. Allah da “Beni (dünyada) katiyen göremezsin. Fakat (şu) dağa bak, eğer o yerinde durursa sen de beni görebilirsin.” dedi. Rabbi, dağa tecelli edince onu darmadağın ediverdi. Mūsā da baygın düştü. Ayılınca, “Seni eksikliklerden uzak tutarım Allah’ım! Sana tövbe ettim. Ben inananların ilkiyim” dedi. Kur’an-ı Kerim, A’rāf 7/143.

²¹ Münafık erkeklerle münafık kadınların, iman edenlere, “*Bize bakın ki sizin ışığınızdan biz de aydınlanalım*” diyecekleri gün kendilerine, “Arkanıza (dünyaya) dönün de bir ışık arayın” denilecektir. Derken aralarına kapısı olan bir sur çekilir. Bunun iç tarafında rahmet, onlar (münafıklar) tarafındaki dış cihetinde ise azap vardır. Kur’an-ı Kerim, Hadid 57/13.

²² “*Ey yeryüzü! Yut suyunu. Ey gök! Tut suyunu*” denildi. Su çekildi, iş bitirildi. Gemi de Cüdi’ye oturdu ve “Zalimler topluluğu, Allah’ın rahmetinden uzak olsun!” denildi. Kur’an-ı Kerim Hud 11/44.

203. Sendedir çün maḥlabıñ ey gül-beden
Anı bulursun eger ğâlib iseñ
204. Râh-ı Hâḳda saña sensin rehberiñ
Maḥv iderseñ küllî senlik defteriñ
205. Şayḳal urursañ eger âyîneye
Mürşidin feyzi düşer âyîneye
206. Zîrâ mürşidsiz saña tedbîr yok
Ḳalbe andan özge bir iksîr yok
207. Var diliñ ḥâlî velî aġyâr ḳıl
Ba‘d-ez-în ‘azmiñ reh-i dildâr ḳıl
208. Destini ol dâmen-i dildâra ur
Âteşini ḥürmen-i aġyâra ur
209. Naḳd-i dil çün ‘aşḳdan bî-ġış ola
Sikke dutar mı çübî âteş ola
210. Bâd-ı ġayret saçsa ger ḥâkisteriñ
Mehd-i ‘ıyş-ı vaşl olur pes pisteriñ
211. Sen maḥabbet içre yek-rû ol çü mâh
İki ol[m]aḳdan ṭomar oldu siyâh
- 95^b 212. ‘Aks-i mir’ât-ı Hudâ rüyuñ seniñ
Ḳande görseñ rûy-ı hoş-büyuñ seniñ
213. Dil-i süveydâsında sevdâ-yı Hudâ
Bil süveydâ-yı diliñdedür ziyâ
214. ‘Aşḳ oldu levḥ-i maḥfûz-ı Hudâ
Âşinâ-yı levḥ-i maḥfûz ol fenâ
215. Kendi nefsiñ görmeseñ âyîne
Kendiñe ‘âşîḳ olur muyduñ dede
216. N’oldı ḥüsn-i âyîne-yi pîr-i ferîd
Çihre maḳşûduñ durur anda mürîd
217. Kenz-i maḥfî senden oldu âşîkâr
Senden oldu bâde-i vaḥdet-ġüvâr
218. Niçe bir kendiñ ḳılarıñ ecnebî
‘Aḳl-ı dūr-endîşi maḥv it ey Ğanî

219. Ol ki başı üzre urdı t̄ac-ı zer
Kendi h̄āk altına oldu h̄āk-ser
220. ‘Āşık-ı tayy-ı beyābān-ı mecāz
H̄acı vü kaṭ-ı reh-i Şām u H̄icāz
221. Her kişi maḫşūduna bir yol dutar
Ol ziyān-ı ‘ömrüñüñ sūdın arar
222. Mürde olan hayy-ı cāvidān olur
Pes geçen tenden ser-ā-ser cān olur
223. ‘Āşıkāñıñ ‘aşkı bī-‘illet durur
Dīn-i kāfirlik de bir millet durur
224. Geh hadīş-i ‘aşk-ı t̄ülānī olur
Geh müdārā ile nādānī olur
225. Gāhī andan yüz kelām eyler zuhūr
Gāhī bir harf eylemez andan şudūr
226. Çīn-i ebrüyile geh efgendedir
Geh lebinde şad hezārān h̄andedir
227. Eylerem efsürdelikden haylī neng
Baḫr-i āteş içre oldum [bir] neheng
228. Toñdurup yaḫdı beni bu ‘aḫl-ı dūn
Şu‘lelensün yine pes nār-ı cūnūn
229. Püte-i sūz u güdāz içre hemān
Ben fiḡān itdikçe ol dir baña yan
230. Taşra olsun yā bu hücreden metā‘
Baña taḫsīm ola bu beyt-i müşā‘
231. ‘Āşık-ı pinhān ü peydāsıñ çü sen
Nüktedān-ı ‘ilm-i esmāsıñ çü sen
232. Sāyeye pes zav’-i sānī dir ḫekīm
Geç ikilikden olasıñ müstaḫīm
- 96^a 233. Gevher-i yekdānesiñ ‘ālemde sen
Maḫrem-i rāz-ı ezelsiñ mü’temen
234. Pes mücevver ‘aşḫdan dolsun meşām
Çün hevā-yı nefsdan olduñ zükām

235. ‘Aşk oldu terk-i her nāmūs u ‘ār
Başını ur taşlara sen āb-vār
236. Bāz-bāniñ tut bu sırrı etme fāş
Bāz-bāniñ yak çü şem‘ ey dil-ħırāş
237. Urma dem anda mecāl-i kavlı yok
Yok çü şeytān hācet-i lā-ħavl yok
238. Pes kıtāl-i ‘aşkıdır dūr u dirāz
Çekme andan baş u baş oyna biraz
239. Bī-emān bu ‘aşk bir cellāddır
Küştegāniñ hūnı ile şāddır
240. Çü seniñle biledir ol çekme ğam
Halkı terk eyle nedür lā vü ne‘am
241. Çeşm-i ‘āmin olduĝuçün gör ü geç
Didi pes *leyse ‘alā’l-‘amā ħarac*²³
242. Hāne-i dīniñ çü Hākdan hālīdir
Sen muqayyedsin o muṭlaq ‘ālīdir
243. Niçe bir seyriñ ola reh-i dālāl
Kendiñi kırtar nedir fikr-i muḫāl
244. İhtiyārı olsa halkıñ bā-ħiṭāb
Doldururdu çeşmine çarħıñ türāb
245. ‘Andelīb olsaydı şāhib-ihtiyār
Gül için çekmez idi şad cevri-i hār
246. Mürdeyi ğassāl eger darb eylese
Yā ki hāk u hūna kıyosa n‘eylese
247. Güft ü ğuya kıdreti var mı çü Hāyy
Yādıña gelsün *biyedih küllī şey*²⁴
248. ‘Āşıkānı mürdegāndır ey pūser
Mürdelikdir viren ‘ālemden hāber

²³ *Köre güçlük yoktur, topala güçlük yoktur, hastaya güçlük yoktur.* (Bunlar savaşa katılmak zorunda deĝillerdir.) Kim Allah’a ve Peygamberine itaat ederse, Allah onu, içlerinden ırmaklar akan cennetlere koyar. Kim de yüz çevirirse, onu elem dolu bir azaba uğratar. Kur’an-ı Kerim, Fetih 48/17.

²⁴ *Her şeyin hükümlerini elinde olan Allah’ın şanı yücedir! Siz yalnız O’na döndürüleceksiniz.* Kur’an-ı Kerim, Yâsin 36/83.

249. Ölmesi ğāfillerin oldu vebāl
Ölmesi ‘āşıkların maḥz-ı vişāl
250. Ehl-i dünyā şiddet-ile cān virir
Datlı cānı ‘āşıkān āsān virir
251. ‘Āşıkān çün cām-ı vaḥdet içdiler
Ölmeden evvel bu ilden geçdiler
252. Tā dilinde ḥvāhiş-i dünyā ola
Şad hicāb evvel reh-i ‘uḳbā ola
- 96^b 253. Oldu dünyā bāzī-i eṭfāl-i nefis
Oldu dünyā merkeb-i deccāl-i nefis
254. Oldu dünyā fi’l-meşel bir naḳş-ı āb
Oldu dünyā ḥāne-i bī-saḳf u bāb
255. Ehl-i ‘irfān ana virdiyse ṭalāk
Zirā oldur bir ḥayāl-i ṭumṭuraḳ
256. Beslediñ pes düşmeniñ kıldıñ vebāl
Var vişāl dostunu bu cān-ile al

Ḥikāyet

257. İtmiş ol bir merd-i ‘Amrı cem‘-i māl
Vaḳt-i mevtinde k’ola mālı vebāl
258. Şad hezār imiş ḡanem ile ḥadem
Kimseye itmezmiş ‘ömründe kerem
259. Ḥānesinde var imiş envā‘-i ḳumaş
Ancaḳ arpa etmegi imiş ma‘āş
260. Yüz ḳaṭār yüklü devesi var imiş
Niçe anbar ni‘meti bisyār imiş
261. Yüz kişi bekler imiş her ḡüşesin
Almaya bir kimse tā bir ḥüşesin
262. Dünyede olmuş murād niçe bekām
Luṭf-ı bed-baḥtı ḳomuşlar aña nām
263. Ḥvāce-i ḥoş-vaḳt idi bir günde tā
Çaḡırup bir ḥādimi didi aña

264. Var getür esbâb-ile mâlım tamâm
Tâ görem her biri yirinde mi tām
265. Cem‘ idüp her neyse esbâb-ı ma‘âş
Mâl u havvân u nuqûduyla kumaş
266. Hıvâce çün gördü metâ‘ın oldu şād
Şanki kırtuldu ölümden ber-murād
267. Bir mehîb irgürdi ansızdan gözi
Kim gögüsler çāk iderdi her sözi
268. Didi ki kandan gelürsin ey fetā
Didi gönderdi beni Mevlā saña
269. Hâcâtıñ didi nedir eyle ‘ayān
Didi cânıñ almadır kaçdım hemān
270. Çün işitdi kışşayı hıvâce hemān
‘Aklı gitdi eyledi zār u figān
271. Didi mühlet ver görem her hālîmi
Tâ ki muhtâcına virem mâlımı
272. Didi aña ol melek ey rû-siyāh
Ne için bu vakte dek kıldıñ nigāh
- 97^a 273. İtmedin çün ehl-i dil pendini güş
Zehr-i mergi bî-haber gel eyle nüş
274. Mâlına âteşler urdular tamâm
Mâlı yandı hıvâce kaldı kendi hām
275. Gördi mâlın yandıgın ol çün sened
Cânı çıkdı gam ile almadı pend
276. Hâtırından çıkdı gam ile Hudā
Rütbeden oldu bu hâliyle cüdā
277. Hıbb-ı dünyā sürdi İmānıñ dağı
Yağdı nār-ı necl-ile cânıñ dağı
278. Mekr-i dünyādan o kim āzādedir
Zıkr ü fikr-i Hâkık ile cān-dādedir
279. Kişi hālinden haber-dār olsa ger
Eylemez esbâb-ı dünyāya nazar

280. Eyle bu ‘ālemde zūlmetden gūzār
Olasın nūru’*n-‘alā-nūr*²⁵ ey pūser
281. Kūtlı ol ki varlıđından kurtula
Varlığı almaya dilde bir pula
282. Dīde görür bu cihānı ser-be-ser
Zirā görmez kendözin ol yek-nazar
283. Derd-i Hāđdan özge baña derd degül
Zirā derdi olmayan kes merd degül
284. Dīn-i ‘aşka derd nemekdir ey gūlām
Bī-nemek lezzet bulur mı hīç ta‘ām
285. ‘Aşk gizlü sırları peydā ider
‘Ākilānı mest idüp şeydā ider
286. Ol Yūsuf-veş k’oynı ‘aşk-ı pāk ola²⁶
Bend-i zindāndan aña ne bāk ola
287. Kim vücūdu kaydına dil bağlamaz
Pes bed ü nīk-i cihānı añlamaz
288. Tā ki sen manzūr-ı hālk-ı kā’ināt
Olasın Hāđdan saña ermez necāt
289. Ger saña taħsīn-i hālk olsa hasen
Saña yüz göstermez eṭrāf-ı vaṭan
290. Zemm-i hālkdan ger olur iseñ melūl
Olur encāmıñ be-gāyet nā-kabūl
291. Medḥ ü zemm-i hālkā itme i‘timād
‘Ār u nāmūsdan berī ol bul murād
292. Hoş demişdir ol Hālīl-i büt-şiken
Hvāce-i ‘Attār-ı üstād-ı sühen

²⁵ Allah, göklerin ve yerin nurudur. O’nun nurunun temsili şudur: Duvarda bir hücre; içinde bir kandil, kandil de bir cam fānūs içinde. Fānūs sanki inci gibi parlayan bir yıldız. Mübarek bir ağaçtan, ne doğuya, ne de batıya ait olan zeytin ağacından tutuşturulur. Bu ağacın yağı, ateş dokunmasa bile neredeyse aydınlatacak (kadar berrak)tır. *Nur üstüne nur*. Allah, dilediği kimseyi nuruna iletir. Allah, insanlar için misaller verir. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir. Kur’an-ı Kerim, Nūr 24/35.

²⁶ Mısrada vezin aksamaktadır.

293. *Medh ü zemet ger tevâfüt mîkoned*
Bütgerî bâşî ki ü büt mîkoned²⁷
- 97^b 294. Mezheb-i ‘aşk anda cüyân olmadır
Âb u tâbı şanma cüyân olmadır
295. Kutlu ol cân ki hevâya gitmeye
Zikr-i Hâkda vâktini fevt itmeye
296. Tâ‘at-ı Yezdâna ‘ömrin şarf ide
İşr-i pîrân üzre Mevlâya gide
297. Ey ma‘ârifden tehî bu lâf nedir
Hîç demezsin ki reh-i inşâf nedir
298. ‘Ucb-ı şeyhi çün ola sende bedîd
Bî-şek olduñ sen de şeytâna mürîd
299. Kendüye dâm ide bir şîşa gibi
Dâm-ı şeytâna düşersin ey ğanî
300. Turrehât ile seni mağrûr ider
Mekr ile bî-ğadr ü hem bî-nûr ider
301. Hâk ider her demde güşuña nidâ
Olagör ‘âlemde râzî-i kaçâ
302. Her kaçâma kim ki râzî olmadı
Kaldı lâda sırr-ı illâ duymadı
303. Pes belâya merd olan şâbir olur
Hoşluğunda her kişi şâkir olur
304. Âdemî küfrân-ıla eyler haţâ
Ben iderem her nefes ni‘met ‘aţâ
305. Virsem aña her deminde bir murâd
Bir belâ ger görse itmez anı yâd
306. Derdim ile kim ki olmaz baña kul
Ğayrı mı diler benim yerimde ol
307. Girmesün ğalbe hevâ-yı mâl u sîm
Girse de *estağfurullâhu’l-‘azîm*

²⁷ Gerçi senin övgü ve yergin birbirinden farklıdır. Sen put yapan birisi ol ki onun işi daima put yapmaktır.

308. Āb-ı rahmet tevbedir bī-iştibāh
Tā yunar anıñ ile çirk-i günāh
309. Tевbe-kār olur çü tıfl-ı şīr-[h̄vāh]²⁸
Tıfla yazar mı melek h̄ç bir günāh
310. ‘Aşq nedir kendiden olmaç bī-ḥaber
Başı fark itmez kademden şadı der
311. ‘Aşkla vādī-i ḥayretde gider
Zehri nūş eylerse şekker zann ider
312. Telḥ ü şīrīn tā ki kayd ola saña
Kām-ı evvelde durursun ey fenā
313. Kendime gāh ağlaram geh gülerem
‘Ālem-i cennetde güft u gūlaram
314. İşime gelmez bu ‘aql bu heves
Kār-ı sāzım dem-be-dem ‘aşq oldu pes
- 98^a 315. Kanı bir ‘ārif ki ‘aşqdır milleti
Olmaya keşret ḥicāb-ı vaḥdeti
316. Vāşıl olmaz buña her ‘ārif velī
Muştafā ile ‘Alīniñ bu yolu
317. Nefs-ile ceng eyle ḥalk-ile barış
Tā ki evvel ḥāle vara bu varış
318. Çün yine ol ‘aşq esīr-i reng ola
Kārı gāhī şulḥ u gāhī ceng ola
319. Gel sülük-ı rāh-ı Ḥaḥda eyle seyr
Ḥulḥ ile şulḥ ile di *es-şulḥu-ḥayr*²⁹
320. ‘Āşıkam hem şulḥuña hem cengiñe
Vālihem ruḥsārıña hem rengiñe
321. Ey baña temkīn ü hem telvīn viren
Hem cünün u ‘aql u küfr ü dīn viren

²⁸ Metinde yanlış olarak: ḥ^vor.

²⁹ Eğer bir kadın kocasının, kendisine kötü davranmasından yahut yüz çevirmesinden endişe ederse, uzlaşarak aralarını düzeltmelerinde ikisine de bir günah yoktur. *Uzlaşmak daha hayırlıdır*. Nefisler ise kıskançlığa ve bencil tutkulara hazır (elverişli) kılınmıştır. Eğer iyilik eder ve Allah’a karşı gelmekten sakınırsanız, şüphesiz Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.) Kur ‘an-ı Kerim Nisâ 4/128)

322. Her kişi bir ârzûdan pür durur
Ki şadef hâlî gehî pür dür durur
323. Kim ki bî-sevdâ-yı ol dildârdır
Şan gazâlândan tehî ber-‘ârdur
324. Baş urursa sende esrârîñ seniñ
Ėayrıya düşmez ebed kârîñ seniñ
325. Bundan artuĖ dilde bir dâĖıñ Ėoma
‘UĖde-i müşkilde ayaĖıñ Ėoma
326. Bir Ėün ol Mecnûn-ı fersûde liĖâf
Kûy-ı Leylîyi ider idi Ėavâf
327. Revzeninden Leylî pes ĖıĖardı ser
Ėıldı ol şûrîde-hâle bir nazâr
328. Gördi bir sûzen teninde berĖ urur
Ėöñlegiñde belki ilişmiş durur
329. Na‘ra urdu Leylî ey Mecnûn-ı zâr
Dir nedir bu [iş]³⁰ ki Ėıldıñ iğtiyâr
330. Didi ignedir elimde ey nigâr
Zîrâ ayağımda vardır niÇe hâr
331. Ėârîñi ĖıĖarmasam hiĖ Ėidemem
Râh-ı ‘aşĖda zindeğânî idemem
332. Didi Leylâ bu sözüñ bâĖıl durur
Ėâr olmaĖ bunda kâr-ı dil durur
333. Her kimiñ Ėalbinde olsa hârĖâr
Ėârı anıñ Ėül bitirir şanma hâr
334. ‘AşĖ yokluĖ Ėösterir bir nûrdur
Hem-reh-i âsûdelikden dûrdur
335. MurĖ-ı dil her Ėülşene oldu revân
Bulmadı ol kendiye bir hem-zebân
- 98^b 336. Ba‘d-ez-îñ meyhâneden dem uralım
ŞafĖa-i zer üzre sikke uralım

³⁰ [iş]: Áteş Yazma.

337. Olmuşam mülk-i beḳāda pādişāh
N'eylesün dil Yūsufi zindān u çāh
338. Hāşm eger iḳdām ider ise baña
Hāḳ mükāfātın vire direm aña
339. Teng-dil kıldı beni ḥarf-i muḥāl
Dil ile ola meger ki şerḥ-i dāl
340. Niçe remzim var velī nā-güftedir
Niçe dürrüm var velī nā-süftedir
341. *Ṭāle eşvāḳī ve ḳad ṭāle'l-kelām*
Rabbenā yessir lenā külle'l-merām³¹
342. Ola yā Rabbī şefī'im Muştafā
Ola yolumda delīlim Murtażā
343. Hāşrımı yā sākī-i kevşer idüp
Eliniñ mihrin baña rehber idüp
344. Rüy-ı dilden bāz eyle bürdeyi
Zinde eyle feyziñ ile mürdeyi
345. Bundan a'lādır zihī ḳadriñ seniñ
Ḳābil-i noḳşān degül bedriñ seniñ
346. Ben muḥibb-i ḥānedānım ki baña
Hazret-i Dā'ī olupdur reh-nümā
347. Raḥmet-i Hāḳḳ ola rūḥ-ı pākine
Büy-ı 'aşḳı neşr idüpdür ḥākine
348. Cām-ı tevḥīdden bize ol sākīdir
Tā ḳiyāmet ma'nisi pes bākīdir
349. Ol idi sulṭān-ı efrād-ı ricāl
Aña bulunmazdı 'ālemde mişāl
350. Hāḳdan ḳaldırdı bu üftādeyi
Dökdi kām-ı cāmına ol bādeyi
351. Levḥ-i dilden pāk oldu hestligim
Feyz-i luṭfundan müdāmdır mestligim

³¹ İştıyakım arttıkça sözü de uzattım. Allah'ım, bütün isteklerimizi(n gerçekleşmesini) bize kolaylaştır.

352. Bir niçe günde bu nazm-ı dil-ḥazîn
Cem' idüp didim *Lisānū'l-Âşikîn*
353. Eyledi deryâ-yı 'aşkıım yine cüş
Kalmadı hiç serde sāmân-ile hüş
354. Āfitâb-ı maşrıq-ı 'irfân u dîn
Şâh-ı 'âlem pîr-i ma'nî Şems-i dîn
355. Keşf idüp baña cemâlin ḥvâbda
Āyine-i Ḥaqqı gördüm tâbda
356. Feyzi anıñ baña te'sîr eyledi
Naqş-ı dil-keş dilde taşvîr eyledi
- 99a 357. Ben kim olam kaçreyem deryâ odur
Ben kim olam pesteyem 'anķâ odur
358. Ben kim olam zerre sen şems-i münîr
*Ente Mevlânâ elâ ni'men-naşîr*³²
359. Ey *Muḥibbî* râh-ı 'aşkı pişe kıl
Dü cihânı ser-be-ser endîşe kıl
360. Hırmen-i hestiye âteş urmuşuz
Mest olup bu külhân içre durmuşuz
361. Kıldı bu âteş sirâyet ḥâkime
Āferîn bu ṭab'-ı âteş-nâkime
362. Terceme kıldı *Şalâhî* bu maķâl
Buldı biñ yüz yetmiş altıda kemâl

³² Sen bizim Mevlâmızsın, yardım edenlerin en iyisi sensin.